

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach
Wydział Humanistyczny
Drohiczyńskie Towarzystwo Naukowe

BEZPIECZEŃSTWO CZŁOWIEKA A ROZWÓJ NAUKOWO-TECHNICZNY

Tom I

Zbiór prac pod redakcją naukową

Edwarda Jarmocha, Andrzeja W. Świdorskiego, Izabeli Aldony Trzpił

Monografie nr 132

Siedlce 2012

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach
Wydział Humanistyczny
Drohiczyńskie Towarzystwo Naukowe

Bezpieczeństwo człowieka a rozwój naukowo-techniczny

Tom I

Zbiór prac pod redakcją naukową
Edwarda Jarmocha, Andrzeja W. Świderskiego, Izabeli Aldony Trzpił

Monografie nr 132

Siedlce 2012

ks. dr Sławomir Bylina

Instytut Teologiczny w Siedlcach

Wyścig zbrojeń jako współczesne zagrożenie dla pokoju w opinii nauczania Kościoła katolickiego

Wstęp

Współczesny świat zdominowany jest przez szybki postęp technologiczny, któremu towarzyszą niepokojące informacje o agresji jaka skierowana jest przeciwko drugiemu człowiekowi. Media rozgłaśniają informacje o atakach terrorystycznych, tudzież o likwidacji czołowych terrorystów z Osama bin Ladenem na czele¹. Prasa zagraniczna przedstawia niepokojące dążenia militarne chińczyków². Wojny prowadzone w Afganistanie, Iraku, wojna domowa w Libii to aktualne zagrożenia, oparte o ciągłe zmagania zbrojne, jakie towarzyszą atmosferze walki o pokój na świecie.

Stolica Apostolska w swoim nauczaniu wielokrotnie podkreślała i zwracała uwagę na kwestie wyścigu zbrojeń, który stwarza nieustannie zagrożenie dla pokoju. W celu rozwiązania zaistniałej sytuacji wskazywała środki do rozwiązania tak istotnego problemu. Jednym z nich jest kwestia rozbrojenia, która dotyczy pojęcia nie tylko w wąskim zakresie militarnym, ale również szerszym psychologicznym i moralnym.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie w czterech częściach jak wygląda droga do powszechnego pokoju poprzez eliminację zbrojeń, którą proponuje Stolica Apostolska.

W pierwszej części przedstawię obraz i pojęcie pokoju jakie reprezentuje nauczanie Kościoła katolickiego.

Część druga przedstawi znaczenie rozbrojenia, jaki ma wpływ na funkcjonowanie człowieka oraz jak przedstawiały się rokowania rozbrojeniowe mające na celu ograniczyć dalszy rozwój wyścigu zbrojeń.

Kolejna trzecia część zaprezentuje doktrynę odstraszenia, która funkcjonuje jako podstawa współczesnego systemu bezpieczeństwa.

---

¹ Por. T. Nowak, *Operacja „Geronimo”*. Likwidacja Osamy bin Ladena, „Komandos. Militarny Magazyn Specjalistyczny”, 2011, nr 6, s. 39-45.

² Por. S. Koelbl, *Der Westen ist hochnasig*, „Der Spiegel”, 2011, nr 34, s. 87-97.

ks. dr Sławomir Bylina
Instytut Teologiczny w Siedlcach

Wyścig zbrojeń jako współczesne zagrożenie dla pokoju w opinii nauczania Kościoła katolickiego

Wstęp

Współczesny świat zdominowany jest przez szybki postęp technologiczny, któremu towarzyszą niepokojące informacje o agresji jaka skierowana jest przeciwko drugiemu człowiekowi. Media rozgłaszają informacje o atakach terrorystycznych, tudzież o likwidacji czołowych terrorystów z Osama bin Ladenem na czele¹. Prasa zagraniczna przedstawia niepokojące dążenia militarne chińczyków². Wojny prowadzone w Afganistanie, Iraku, wojna domowa w Libii to aktualne zagrożenia, oparte o ciągle zmagania zbrojne, jakie towarzyszą atmosferze walki o pokój na świecie.

Stolica Apostolska w swoim nauczaniu wielokrotnie podkreślała i zwracała uwagę na kwestie wyścigu zbrojeń, który stwarza nieustannie zagrożenie dla pokoju. W celu rozwiązania zaistniałej sytuacji wskazywała środki do rozwiązania tak istotnego problemu. Jednym z nich jest kwestia rozbrojenia, która dotyczy pojęcia nie tylko w wąskim zakresie militarnym, ale również szerszym psychologicznym i moralnym.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie w czterech częściach jak wygląda droga do powszechnego pokoju poprzez eliminację zbrojeń, którą proponuje Stolica Apostolska.

W pierwszej części przedstawię obraz i pojęcie pokoju jakie reprezentuje nauczanie Kościoła katolickiego.

Część druga przedstawi znaczenie rozbrojenia, jaki ma wpływ na funkcjonowanie człowieka oraz jak przedstawiały się rokowania rozbrojeniowe mające na celu ograniczyć dalszy rozwój wyścigu zbrojeń.

Kolejna trzecia część zaprezentuje doktrynę odstraszenia, która funkcjonuje jako podstawa współczesnego systemu bezpieczeństwa.

---

¹ Por. T. Nowak, *Operacja „Geronimo”. Likwidacja Osamy bin Ladena*, „Komandos. Militarny Magazyn Specjalistyczny”, 2011, nr 6, s. 39-45.

² Por. S. Koelbl, *Der Westen ist hochmasig*, „Der Spiegel”, 2011, nr 34, s. 87-97.

Ostatnia czwarta część przedstawi poglądy Stolicy Apostolskiej na przestrzeni ostatnich 70 lat wobec powszechnego i całkowitego rozbrojenie, które może doprowadzić świat do ostatecznego pokoju.

W związku z powyższym Stolica Apostolska w sposób skonkretyzowany wypracowała począwszy od 1945 r. program wychowania do pokoju i rozbrojenia w trzech zasadniczych kierunkach:

1. działalność doktrynalna na płaszczyźnie nauczania moralnego;
2. kształtowanie i zachęcanie opinii publicznej do działań na rzecz pokoju i rozbrojenia;
3. szeroko rozumiana ewangelizacja poprzez obecność we wspólnocie międzynarodowej, oraz posiadanie wpływu na decyzje związane z kształtowaniem stosunków międzynarodowych, organizacje międzynarodowe w oparciu o zasady moralne³.

Jednocześnie organizacje międzynarodowe na czele z ONZ przeprowadzają szkolenia oraz konferencje mające na celu zwiększyć świadomość społeczności z rodzącym się niebezpieczeństwem. Również w Polsce przeprowadzane są regularne spotkania mające na celu omówienie zagadnienia bezpieczeństwa na szczeblu kraju jak i zasięgu międzynarodowym. Przykładem są: VIII Konferencja Wolność i bezpieczeństwo, która odbyła się w dniach 15-17 czerwca 2011 r. w Gdańsku⁴, ostatnia VIII Międzynarodowa Konferencja i Wystawa Nowoczesnych technologii dla bezpieczeństwa kraju i jego granic, która odbyła się 19 maja 2011 r. w Warszawie⁵ oraz XIX Międzynarodowy Salon Przemysłu Obronnego w Kielcach w dniach 5-8 września 2011 r.

Definiując wyścig zbrojeń (ang. arms race) należy ująć określenia jako rywalizację dwóch lub więcej państw w dziedzinie wojskowości, polegającą na zwiększaniu ilości bądź jakości środków i zasobów koniecznych do pro-

---

³ Por. R. Rajcecki, *Stolica Apostolska wobec rozbrojenia*, Warszawa 1989, s. 7-8.

⁴ Na Konferencji poruszano m.in. zagadnienia systemu wczesnego ostrzegania oraz zagrożenia cyberprzestrzeni (Por. W Świącicki, *Konferencja Wolność i bezpieczeństwo*, „Armia”, 2011, nr 7-8, s. 12-15).

⁵ Konferencja dotyczyła przyszłości sił zbrojnych, kierunków rozwoju wyposażenia wojskowego i najważniejszych wyzwań bezpieczeństwa międzynarodowego. Na konferencji Marek Szczygieł szef Departamentu Bezpieczeństwa MSZ stwierdził, że „udział wydatków wojskowych krajów Starego Kontynentu spadł w latach 2000-2010 z 30 do 20%, gdy wydatki Brazylii, Chin, Indii i Rosji wzrosły z 10 do 15%”. Jednocześnie zauważył, że aktualny kryzys spowodował dodatkową redukcję budżetów wojskowych państw NATO. Powyższa konferencja podjęła również temat finansowania prac naukowych i badawczo-rozwojowych, na które przeznaczają się na małe środki, bo tylko 0.65% PKB. Przykładowo Czesi, Portugalczycy czy Słowacy przeznaczają 1%. Ważnym zagadnieniem był fakt przechwytywania nowych pomysłów technologicznych przez decydentów wojskowych czy politycznych, co osłabia rozwój właściwy rozwój nauki (M. Likowski, *Przyszłość polskiej obromości*, „Raport wojsko – technika – obronność”, 2011, nr 6, s. 58-61).

wadzenia działań wojskowych w celu uzyskania decydującej przewagi nad potencjalnym przeciwnikiem⁶.

Motywami wyścigu zbrojeń było dążenie do osiągnięcia przewagi militarnej nad rzeczywistym lub potencjalnym przeciwnikiem, wiara w skuteczność zbrojnego rozstrzygnięcia konfliktu. Ponieważ obie strony konfliktu nie rezygnowały z osiągnięcia przewagi pułap równowagi sił określany więc był na coraz wyższym poziomie. Efektem wyścigu zbrojeń było malejące realne bezpieczeństwo państw, wzrost poczucia zagrożenia w społeczeństwach, dezorganizacja gospodarki przeciążonej wydatkami wojskowymi, wzrost napięcia w regionach nagromadzenia sił zbrojnych, powstawanie konfrontacyjnych doktryn militarnych⁷.

I. Pojęcie pokoju jako fundament nauczania Stolicy Apostolskiej

Obraz i pojęcie pokoju na przestrzeni wieków historii miał różny przebieg i charakter. Wielu próbowało przedstawić to zagadnienie na swoisty sposób. W niniejszym artykule pragnę przedstawić wizję i spostrzeżanie pokoju od strony religijnej. Obraz pokoju zauważamy już na kartach Pisma Świętego. Szczególnie Stary Testament opisuje liczne wojny, jakie miały miejsce w czasach biblijnych. Wręcz w sposób szczególny odnotowane są okresy pokoju⁸. Zajęcie Ziemi Obiecanej przez Hebrajczyków odbyło się częściowo w drodze konfliktu zbrojnego z zamieszkującymi ją ludami. Także później Naród Wybrany toczył liczne wojny. Bóg przedstawiany był jako ten, który przewodzi w bitwie i bezpośrednio się w nich angażuje dając bezpieczeństwo Izraelitom⁹. Pokój uważany był zawsze jako błogosławieństwo i dar od Boga za Jego owoc działania zbawczego¹⁰.

---

⁶ Pierwszym wyścigiem zbrojeń był okres przed I Wojną Światową, kiedy o supremację militarną ubiegały się Niemcy, Wielka Brytania, Francja, Rosja i Austro-Węgry. Do wyścigu zbrojeń na niespotykaną wcześniej skalę doszło po II Wojnie Światowej wraz z wybuchem Zimnej Wojny, w której uczestniczyły aktywnie państwa Wschodu i Zachodu, a także państwa neutralne i niezaangażowane, nie należące do bloków wojskowych. Powyższy okres charakteryzował się stałym wzrostem znaczenia sił nuklearnych oraz wprowadzaniem coraz to nowych rodzajów broni (np. broń laserowa, raketowa, elektroniczna). Na cele militarne przeznaczano coraz większe środki finansowe - w 1986 roku globalne wydatki zbrojeniowe przekroczyły 900 miliardów dolarów, z czego na USA i ZSRR przypadało 60%; ponad 50 mln ludzi na świecie pracowało wówczas na potrzeby sił zbrojnych.

(Por. http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/haslo,wyscig_zbrojen, 01.08.2011).

⁷ http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/haslo,wyscig_zbrojen, 01.08.2011

⁸ Por. Sdz 3,1; 1 Krl 5,4; 2 Krn 14,1,5—7.

⁹ Por. Pwt 1,30; Joz 2,24; Sdz 3,28.

¹⁰ Por. Kpl 26,6-13.

Słowo pokój może oznaczać brak wojny lub też atmosferę życzliwości, dobroci, miłości. Osoba, której zależy aby istniał pokój powszechny powinna sama stać się szerzycielem radości i pokoju. Do takiego podejścia zachęcał Chrystus, który podkreślał, że każdy człowiek ma przyczynić się do budowania rodziny ludzkiej, w której zaistnieje atmosfera życzliwości, radości, zaufania i pokoju. Chrystus mówi: „Błogosławieni, którzy wprowadzają pokój, albowiem oni będą nazwani synami Bożymi”¹¹. Budzenie radości i pokoju w sercach ludzkich to jeden z przejawów miłości. Miłość bowiem to coś więcej niż powstrzymywanie się od krzywdzenia i zastraszania bliźniego, od zadawania mu bólu, od ranienia go lub pozbawiania go życia. Miłość pragnie uszczęśliwiać, wносить pokój i radość. Dlatego też uczeń Chrystusa powinien troszczyć się o to, aby wytwarzać wszędzie klimat Bożej radości i pokoju. Chrześcijanin będzie budować środowisko sprzyjające rozwojowi człowieka, o ile będzie się kierować w życiu miłością, o ile w jego życiu, działaniu, słowach i postawach ujawnią się takie owoce Ducha jak: radość, pokój, cierpliwość, uprzejmość, wierność, łagodność i opanowanie¹². Każdy z tych owoców ma w sobie rozwijać i nie niszczyć go popełnianymi grzechami.

Świat chrześcijański naukę o pokoju stosował w odniesieniu do stosunków między narodami. Do takiej nauki nawiązywał św. Augustyn, który w swoim dziele *De civitate Dei* definiuje pokój jako ciszę porządku i zauważa, że podstawowym warunkiem pokoju jest ład, czyli zgoda międzyludzka poczynszy od rodziny aż po stosunki międzynarodowe¹³. Świętego Augustyna za jego poglądy wobec pokoju uważa się za prekursora organizacji międzynarodowych, chociaż jego klasyczna idea pokoju uznana jest za niewystarczającą¹⁴. Sobór Watykański II uzupełniając definicję Augustiańską stwierdził, że źródłem pokoju jest sprawiedliwość, którą należy ciągle budować¹⁵.

Już za czasów papieża Piusa XII pokój stał się wartością egzystencjalną dla całej ludzkości. Stolica Apostolska w poszukiwaniu dróg wyjścia z wojny rozpoczęła dialog ponadsystemowy i ponadświatopoglądowy. Ważnym etapem przełamania relacji było otwarcie się Watykanu na relacje z Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich, które rozpoczęło się już w 1954 r. podczas przemówienia Bożonarodzeniowego, czego uwieńczeniem było pierwsze ofi-

---

¹¹ Mt 5,9

¹² Por. Ga 5,22.

¹³ Por. Św. Augustyn, *O Państwie Bożym*, Warszawa 1977, s. 415.

¹⁴ Por. Cz. Skrzyszewski, *Katolicka Nauka Społeczna*, Warszawa 1985, s. 192.

¹⁵ Por. *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*, Sobór Watykański II, 78. (dalej KDK).

cialne spotkanie w Rzymie z Ambasadorem radzieckim przy Kwirynale 21 sierpnia 1956 r. Tematem rozmów była również kwestia pokoju, który to dialog przekreśliła na najbliższą przyszłość sytuacja na Węgrzech¹⁶.

Głównym celem w nauczaniu kolejnego papieża Jana XXIII w kwestii pokoju było budowanie jedności poprzez budowanie pokojowego społeczeństwa światowego. Papież ukazał program przystosowania Kościoła do współczesnych przemian poprzez następujące zadania:

- zbliżenie Kościoła do świata i rozpoznanie w nim miejsca Kościoła,
- czynne włączenie się do działań na rzecz pokoju,
- postawa dialogu wobec innych wyznań i nowa interpretacja stosunków wobec istniejących ustrojów,
- zmiana form kontaktów Kościoła ze światem i jego metod działania¹⁷.

W encyklice *Pacem in Terris* Jan XXIII ukazują doktrynę dynamicznego pokoju. Punktem wyjścia jest ukazanie zasad i głównych elementów składowych chrześcijańskiego porządku społeczno-politycznego. Pokój na świecie można budować jedynie poprzez tworzenie i utrwalanie wiernie zachowanego porządku ustanowionego przez Boga. Porządek ten pomiędzy ludźmi powinien opierać się na przestrzeganiu praw osoby ludzkiej¹⁸. Potwierdzeniem encykliki *Pacem in Terris* stał się dokument Soboru Watykańskiego II *Gaudium et Spes*, gdzie w V rozdziale została przedstawiona nauka o pokoju. Konstytucja nawiązuje do doktryny tradycyjnie określających pokój jako owoc porządku nadanego społeczeństwu ludzkiemu przez jego Boskiego Założyciela. Głównymi założeniami porządku opartymi na naturze człowieka jest oparcie się na miłości, sprawiedliwości i prawdzie. Taki pokój należy ciągle budować i opierać na poszanowaniu innych ludzi i narodów¹⁹.

Papież Paweł VI stwierdza, że „pokój jest możliwy, jeśli każdy z nas go kocha, kształtuje swą osobistą moralność pokoju, broni pokoju, pracuje dla

---

¹⁶ Por. E. Winter, *Die Sowjetunion und der Vatikan*, t. 3, Berlin 1971, s. 278-280.

¹⁷ AAS 54, s. 678-685.

¹⁸ Por. J. Zabłocki, *Kościół i świat współczesny*, Warszawa 1986, s. 34. Katalog praw wg encykliki *Pacem in Terris* zawiera następujący katalog praw: 1. prawo do życia i zachowania potrzeb godnego człowieka poziomu zaspokajania; 2. prawo do zaspokajania potrzeb moralnych i kulturalnych; 3. prawo do oddawania czci Bogu zgodnie ze słusznymi nakazami sumienia; 4. prawo do wolności wyboru stanu życiowego; 5. prawo dotyczące życia gospodarczego; 6. prawo do wolności zgromadzeń i stowarzyszeń; 7. prawo do emigracji i imigracji; 8. prawo do porządku społeczno-prawnego; 9. prawo do ochrony swych praw. (Jan XXIII, Encyklika *Pacem in Terris*, Paris 1964, 1-7). (dalej PT).

¹⁹ Por. KDK 78.

pokoju. Każdy z nas powinien wsłuchiwać się w jego własnym sumieniem zobowiązujące wezwanie: pokój zależy także od ciebie”²⁰.

Według Katechizmu Kościoła katolickiego troska o pokój spoczywa na władzach państwowych a także na każdym człowieku, który ma usuwać ze swego życia to, co jest korzeniem wszelkich zatargów między ludźmi. Każdy powinien niszczyć w sobie to, co stanowi źródło konfliktów zbrojnych: nienawiść, niezdrową ambicję, pogardę dla człowieka, zazdrość, chęć zagarnięcia cudzego dobra itp. „Niesprawiedliwości, nadmierne nierówności w porządku gospodarczym lub społecznym, zazdrość, podejrzliwość i pycha, które szkodliwie szerzą się między ludźmi i narodami, wciąż zagrażają pokojowi i powodują wojny. Wszystko, co czyni się, by zlikwidować te nieporządki, przyczynia się do budowania pokoju i unikania wojny.”²¹

Jan Paweł II w swoim definiowaniu pokoju kontynuuje i rozwija stanowisko Pawła VI, który twierdził, że prawdziwy pokój może być zbudowany na sprawiedliwości i godności osoby ludzkiej. Jan Paweł II podkreślał, że pokój jest darem Boga i jest darem dla człowieka. W aspekcie przedmiotowym pokój jest darem Boga na miarę człowieka, czyli człowiek stanowi miarę pokoju²². W swojej pierwszej encyklice *Redemptor hominis* papież ujmuje pokój jako dzieło sprawiedliwości i sprowadza w ostateczności do poszanowania nienaruszalnych praw człowieka. Nieprzestrzeganie praw człowieka w konsekwencji prowadzi do zagrożenia pokoju, ponieważ jest sprzeczne z ewangelicznym przykazaniem miłości i godności osoby ludzkiej. Człowiek wówczas coraz bardziej bytuje w lęku²³.

Papież przypomina, że ściśle poszanowanie wolności religijnej i związanych z nią praw jest zasadą i podstawą pokojowego współżycia. Pragnąłby: „aby przywódcy polityczni i religijni oraz sami ludzie wierzący nie tylko deklarowali uznanie tego prawa, ale faktycznie urzeczywistniali je w praktyce, dzięki temu bowiem zostaje właściwie uwydatniony transcendentny wymiar osoby ludzkiej”²⁴.

Łącząc pokój z prawami człowieka Jan Paweł II podkreśla pozytywny aspekt pokoju. Albowiem pokój jest czymś więcej niż samym brakiem wojny lub brakiem przemocy, jest porządkiem sprawiedliwości opartym na respektowaniu słusznych praw każdej osoby ludzkiej i każdego narodu. Tak ro-

---

²⁰ Paweł VI, *Pokój zależy również od ciebie. Orędzie na VII Światowy Dzień Pokoju 1974*, w: *Orędzie...* s. 70-71.

²¹ KKK 2317.

²² Por. J. Kądziela, *Jana Pawła II teologia pokoju*, „Obecność” 1986, nr 6, s. 27-29.

²³ Por. Jan Paweł II, *Encyklika Redemptor hominis*, Poznań 1979, 15-17.

²⁴ Jan Paweł II, *Wierzący zjednoczeni w budowaniu pokoju. Orędzie na XXV Światowy Dzień Pokoju* (1992), w: „L'Osservatore Romano” 12/1991.

zumiany pokój dotyczy zarówno pokoju międzynarodowego jak również indywidualnego każdego człowieka. Pokój czynią te osoby, które potrafią poszukiwać, a następnie głosić prawdę. Od takich ludzi zależy pokój światowy²⁵.

Benedykt XVI określa pokój, który jest darem Boga i jest także rezultatem wysiłków ludzi dobrej woli, instytucji krajowych i międzynarodowych, w szczególności państw najbardziej zaangażowanych w poszukiwanie rozwiązań konfliktów. Nigdy nie należy godzić się z brakiem pokoju. Pokój jest możliwy. Pokój jest pilnie potrzebny. Pokój jest niezbędnym warunkiem życia godnego osoby ludzkiej i społeczeństwa²⁶.

Papież wielokrotnie mówiąc o pokoju nawiązuje jednocześnie do zagrożenia pokoju w kwestii wiary, których poszczególni wyznawcy ulegają prześladowaniom. Zauważa, że: „Wielu z nich na co dzień spotyka się ze zniewagami i często żyje w lęku z powodu tego, że poszukują prawdy, wierzą w Jezusa Chrystusa i szczerze apelują o uznanie wolności religijnej. Z tym wszystkim nie można się godzić, gdyż obraża Boga i godność człowieka; ponadto stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa i pokoju oraz uniemożliwia autentyczny integralny rozwój człowieka”²⁷.

II. Znaczenie rozbrojenia jako koncepcja regulacji zbrojeń na świecie

Rozpatrując zależność pomiędzy wpływem uzbrojenia na kształt i przebieg konfliktów zbrojnych należy przyrzeć się przebiegowi konfliktów zbrojnych. Na obraz wojen miały liczne czynniki: polityczne, ekonomiczne, społeczne, społeczne, religijne, kulturalne, technologiczne, rolnicze a nawet meteorologiczne. O wynikach niektórych wojen decydowały nawet czynniki niewojskowe. Kolejne wieki historii ukazały pewne fazy kształtowania się systemów i rozwiązań wojennych. Gwałtowny wzrost siły militarnej mocarstw europejskich w 2 połowie XV wieku, na przykładzie konkwistadorów umożliwił im opanowanie znaczny obszar kuli ziemskiej. Szybki wzrost potencjału wojennego Europy pociągnął za sobą wstrząsy polityczne i społeczne. Jednocześnie pojawienie się „broni inteligentnych” i rozwój wojny informacyjnej zakończyło kolejny etap wielkich armii wyposażonych w broń masową, które funkcjonowały od końca XIX do II wojny

²⁵ Por. Jan Paweł II, *Pokój – dar Boga przekazany ludziom. Orędzie na XV Światowy Dzień Pokoju* 1982, w: *Orędzia...*, s. 175.

²⁶ Benedykt XVI, *Pokój jest warunkiem godnego życia. Homilia Benedykta XVI wygłoszona podczas Mszy św. na zakończenie Synodu dnia 24 X 2010*, „L'Osservatore Romano” (12/2010).

²⁷ Por. Benedykt XVI, *Encyklika Caritas in veritate*, 29. 55-57.

światowej. Dzisiejszym zagrożeniem są ataki terrorystyczne i konflikty lokalne, które powodują ciągły wzrost zainteresowania militarną co dezorganizuje życie społeczeństw.

Paradoksalnie można powiedzieć na temat systemu zbrojenia, który jest tematem ciągle aktywnym, że obok dążenia do gromadzenia arsenału zbrojeniowego człowiekowi towarzyszy jednocześnie uczucie lęku oraz obojętności. Jak stwierdza Jan Paweł II w obliczu takiego zagrożenia lęka się nie tylko poszczególny człowiek, „lękają się supermocarstwa, które dysponują tymi arsenalami i lękają się inni: kontynenty, narody, miasta”²⁸. U podstaw takiego lęku tkwi wspomnienie wojen światowych, tragedia Hiroshimy i Nagasaki oraz kolejnych konfliktów, które współcześnie zagrażają pokojowi na świecie. Towarzyszy temu również wyścig zbrojeń oraz brak natchmiastowych rezultatów rozbrojenia. Dlatego Kościół katolicki wspiera każdą najmniejszą nadzieję, która wzbudzi odpowiedzialność każdego człowieka za misję, którą otrzymał na tym świecie.

Wielka Encyklopedia PWN definiuje rozbrojenie jako podejmowanie przez państwa jedno- dwu- lub wielostronnych przedsięwzięć ograniczających ilość, jakość i rozmieszczenie sił zbrojnych lub zbrojeń, ich całkowitą likwidację oraz wprowadzenie ograniczeń w zakresie możliwości użycia tych sił w stosunkach między państwami. Rozbrojenie jest działaniem odwrotnym do zbrojeń²⁹. Powyższą definicję uzupełnia Encyklopedia wojskowa, która dodaje kwestie porozumień i rokowań w sprawie rozbrojenia. Dotyczą one: całkowitej eliminacji określonego rodzaju uzbrojenia (zakaz badań, produkcji, posiadania oraz nakaz niszczenia zapasów), zakaz posiadania określonego rodzaju uzbrojenia w danym środowisku człowieka lub na konkretnym obszarze; zakazu przeprowadzania doświadczeń z określonym rodzajem broni; zakazu rozpowszechniania określonego rodzaju broni wśród państw; zakazu podjęcia lub zaniechania określonych przedsięwzięć w celu zmniejszenia niebezpieczeństwa wybuchu konfliktu zbrojnego³⁰.

Wojciech Multan proponuje następującą definicję: „rozbrojenie to podejmowanie przez państwa przedsięwzięcia mającego na celu wprowadzenie określonych ograniczeń, jeśli chodzi o liczbę, jakość i rozmieszczenie sił zbrojnych i/lub zbrojeń, ich całkowita likwidację oraz wprowadzenie ograniczeń w zakresie możliwości użycia tych sił w stosunkach między państwami”³¹.

²⁸ Jan Paweł II, *W obliczu dzisiejszego świata*, „L'Osservatore Romano”, 1980, nr 4, s. 20.

²⁹ *Wielka Encyklopedia PWN*, Warszawa 2004, t. 23, s. 547.

³⁰ *Encyklopedia wojskowa*, Warszawa 2007, t. 2, s. 254-255.

³¹ W. Multan, *Porozumienia rozbrojeniowe po II wojnie światowej*, Warszawa 1985, s. 12.

Wynikami rokowań rozbrojeniowych są porozumienia ograniczające dalszy rozwój wyścigu zbrojeń:

- 1) Pod względem przestrzennym - Układ w sprawie zakazu działalności wojsk na Antarktyce (1959), Układ o zakazie doświadczeń z bronią jądrową w atmosferze, przestrzeni kosmicznej łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi (1967); Układ o zakazie broni jądrowej w Ameryce Łacińskiej (1967); Układ o nieprolifracji broni jądrowej (1968); Układ o zakazie umieszczania broni jądrowej i innych rodzajów broni masowej zagłady na dnie mórz i oceanów oraz w jego podłożu (1971); Układ o ograniczeniu podziemnych doświadczeń z bronią jądrową (1974); Układ o podziemnych doświadczeniach jądrowych w celach pokojowych (1976).
- 2) Pod względem jakościowym - Układ moskiewski o zakazie doświadczeń z bronią jądrową w atmosferze, przestrzeni kosmicznej i pod wodą (1963); Układ o zakazie prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia broni bakteriologicznej i toksycznej oraz ich zniszczenia (1972); Układ o zakazie wykorzystywania technik oddziaływania na środowisko naturalne w celach wojskowych lub innych wrogich celach (1977); Układ o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące cierpienia lub mające niekontrolowane skutki (1981); Układ ustanawiający strefę wolną od broni jądrowej na południowo-wschodnim Pacyfiku (1985); Układ o zakazie prowadzenia badań, produkcji, gromadzenia i użycia broni chemicznej oraz jej zniszczenia (1993); Traktat o zakazie prób z bronią jądrową (1996).
- 3) Pod względem ilościowym - Umowy między supermocarstwami to: Tymczasowe porozumienie o niektórych środkach w zakresie ograniczenia strategicznych zbrojeń ofensywnych SALT I (1972); Układ o ograniczeniu systemów obrony przeciwrakietowej - ABM (1972); Układ o ograniczeniu strategicznych zbrojeń ofensywnych - SALT II (1979); Układ o likwidacji rakiet średniego i krótkiego zasięgu - INF (1987); Układ o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie - CFE (1990); Układ o redukcji i ograniczeniu strategicznych zbrojeń ofensywnych START I (1991); Układ otwartego nieba (1992); Układ w sprawie stanu osobowego konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie (1992); Układ o dalszej redukcji i ograniczeniu strategicznych zbrojeń ofensywnych START II (1993). W 1996 zawarto też Porozumienie w sprawie subregionalnej kontroli zbrojeń, tzw. florenckie, wzorowane na CFE, a odnoszące się jedynie do terenu byłej Jugosławii.

W 1997 r. Białoruś, Kazachstan, Rosja i Ukraina podpisały oświadczenie o przejściu na siebie zobowiązań rozbrojeniowych po ZSRR. W 2002 r. USA wypowiedziały układ ABM i podjęły równocześnie program budowy nowego systemu MD, w którym zobowiązano się do 2012 r. zredukować swoje arsenały strategiczne do „niezbędnego minimum”, wynoszące 1700-2200 głowic jądrowych³².

Literatura zachodnia kwestię rozbrojenia określa w ramach terminu „kontroli zbrojeń”. Szeroki obraz na politykę kontroli zbrojeń ukazał James Dougherty, który przedstawia następujące cele:

- polepszenie stanu bezpieczeństwa międzynarodowego poprzez zmniejszenie ryzyka mieszczącego się w rozwoju sił zbrojnych i zbrojeń,
- zmniejszenie prawdopodobieństwa wybuchu konfliktu zbrojnego na wielką skalę,
- zwiększenie szans, że w wypadku wybuchu konfliktu zbrojnego państwa będą postępować w kierunku jego ograniczenia a nie eskalacji,
- zmniejszenie wydatków zbrojeniowych poprzez ograniczenie wzajemnego, równoważącego się ze stroną przeciwną wyścigu technologicznego,
- tworzenie międzynarodowego klimatu odprężenia i zaufania,
- kierowanie swych zasobów na inne, bardziej pozytywne niż militarne cele,
- tworzenie przesłanek dla rozbrojenia³³.

W obecnych czasach w celu utrzymania bezpieczeństwa i pokoju międzynarodowego czuwa Organizacja Narodów Zjednoczonych, która w artykule 26 Karty Narodów Zjednoczonych podaje: „Aby przyczynić się do ustanowienia i utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa z jak najmniejszym zużyciem światowych zasobów ludzkich i gospodarczych na zbrojenia, Rada Bezpieczeństwa ponosi odpowiedzialność za opracowanie [...] planów utworzenia systemu regulowania zbrojeń; plany te będą przedłożone członkom Narodów Zjednoczonych”³⁴.

Stanowisko Stolicy Apostolskiej wobec rozbrojenia wyznacza diagnoza sytuacji, czyli ocena systemu bezpieczeństwa opartego na wyścigu zbrojeń,

---

³² Por. *Wielka Encyklopedia PWN*, Warszawa 2004, t. 23, s. 548; W. Wieczorek, *Rozbrojenie – teoria i praktyka*, Warszawa 1968; W. Multan, *Porozumienia rozbrojeniowe po II wojnie światowej*, Warszawa 1985.

³³ W. Multan, *Problemy rozbrojenia...*, s. 14-21.

³⁴ Karta Narodów Zjednoczonych oraz Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, Departament Informacji ONZ, Nowy Jork 1956, s. 9.

i której korzeni znajduje się doktryna odstraszenia. Negatywnie moralnie jest również ocena broni nuklearnej jak również analiza teorii wojny sprawiedliwej.

Stolica Apostolska ukazuje drogi wyjścia z kryzysu, jaki ogarnął ludzkość poprzez wyścig zbrojeń. Są to następujące rozwiązania:

- długotrwały proces rozbrojeniowy, mający na celu doprowadzenie do powszechnego i całkowitego rozbrojenia,
- dialog jako forma i metoda działań rozbrojeniowych,
- koncepcja rozbrojenia dla rozwoju,
- program „rozbrojenia dusz” – stanowiący ważny element koncepcji wychowania do pokoju³⁵.

III. Doktryna odstraszenia jako podstawa systemu bezpieczeństwa w ramach wyścigu zbrojeń

W badaniach nad pokojem znajdujemy zasadę systemu odstraszenia, który rozumiemy jako proces psychologiczno-polityczny mający na celu przekonać zwaśnione państwa, że żadna metoda przez użycie zastraszania siłą militarną nie doprowadzi do osiągnięcia zamierzeń zewnętrznopolitycznych³⁶. W celu zaniechania wojny system odstraszenia posługuje się nieustanna groźbą zastosowania przemocy. Takie podejście doprowadza do balansowania na krawędzi wojny. Krytyka systemu odstraszenia porusza także połączony z nim system kontroli zbrojeń, który uważany jest za perwersję rozbrojenia, ponieważ ogranicza się tylko do łagodzenia zbrojeń a nie wpływa na ich strukturalne przewycięzanie³⁷.

Zdaniem Piusa XII życie w ciągłym zagrożeniu, jakie miało miejsce dla milionów ludzi w czasie II wojny światowej przerodziło się w zagrożenie całej ludzkości. Papież opowiadał się przeciwko wojnie agresywnej, która jest naruszeniem Bożego porządku. W perspektywie nazizmu, który zastosował wojnę agresywną papież stwierdził, że zbrojna obrona jest nie tylko dozwolona, lecz stanowi obowiązek i to nie tylko zaatakowanego państwa ale i rodziny narodów. Jednak samo odstraszenie militarne nie wystarczy dla obrony pokoju. Bezpieczeństwo na nim oparte jest krótkotrwałe. Odstraszenie powinna uzupełniać strategia budowania pokoju, która zmierza do realizacji nowego, sprawiedliwego ładu międzynarodowego³⁸. Papież jednoznacznie

³⁵ Por. R. Rajecki, *Stolica Apostolska...*, s. 51.

³⁶ Por. J. Kądziela, *Badania nad pokojem*, Warszawa 1974, s. 116-117.

³⁷ Por. Tamże, s. 118, 121.

³⁸ Por. R. Rajecki, *Stolica Apostolska...*, s. 53.

moralnie potępia używanie broni atomowej do strategii zapobiegania wojnie przez odstraszenie. Pius XII z troską pyta, kiedy zostaną wykorzystane tak wspaniałe odkrycia naukowe dla pokoju, na przykład do produkcji taniej energii czy też dla medycyny i rolnictwa? Papież już 30 miesięcy przed wybuchem atomowym nad Hiroszimą przestrzegał, że eksplozja atomowa może spowodować prawdziwą katastrofę nie tylko w miejscu wybuchu, ale i na całej planecie³⁹.

W poczuciu wielkiej odpowiedzialności wobec społeczności światowej coraz szersze kręgi uczonych zaczęły rozważać cel badań naukowych w dziedzinach, które mogą być zagrożeniem dla ludzkości. Pytanie można uznać za dozwolone z punktu widzenia etyki uczonego i czy społeczność uczonych nie powinna dążyć do ograniczenia roli nauki w procesie przyspieszenia zbrojeń⁴⁰.

Pius XII poruszał powyższe problemy, które łączono z tzw. destruktywnym aspektem nauki. Papież apelował do uczonych wszystkich wyznań i krajów, aby przy użarzmianiu energii atomowej kierowali się szlachetną postawą w służbie człowiekowi. Zachęcał wszystkich do modlitwy w intencji wprowadzonych morderczych technologii i niehumanitarnych broni, które mogą niszczyć nie tylko wroga ale ludność cywilną⁴¹. Należy podkreślał papież „ze wszystkich sił starać się aby wojna światowa, która przyniosła tyle zniszczeń w dziedzinie gospodarczej i społecznej i z którą wiąże się tyle zbrodni i szkód moralnych, nie mogła być rozpętana po raz trzeci w rodzinie człowieczej”⁴². Jeszcze prze wybuchem II wojny światowej w Orędziu radiowym powiedział: „Przez pokój nic nie ginie, przez wojnę można utracić wszystko”⁴³.

Encyklika *Pacem in Terris* kategorycznie kwestionuje i potępia doktrynę „równowagi strachu”. Albowiem rozbrojenie, aby było powszechne i całkowite, powinno dokonać się w ludzkich sercach. Jan XXIII stwierdził, że „prawdziwy i trwały pokój między narodami musi opierać się nie na równowadze sił zbrojnych, ale jedynie na wzajemnym zaufaniu”⁴⁴. Dlatego „sprawiedliwość, rozum i poczucie ludzkiej godności domagają się usilnie zaprzestania współzawodnictwa w rozbudowie potencjału wojennego, równoczesnej redukcji uzbrojenia poszczególnych państw, zakazu broni ato-

³⁹ Por. M. Horoszewicz, *W stulecie pontyfikalnej doktryny pokoju, „Człowiek i Światopogląd”*, 1986, nr 1, s. 60.

⁴⁰ Por. M. Szulcowski, *Pax Humana*, Warszawa 1981, s. 155-156.

⁴¹ Por. R. Rajceki, *Stolica Apostolska...*, s. 54.

⁴² Pius XII, *Orędzie radiowe wygłoszone w Wigilie Bożego Narodzenia 1941 r.*, AAS 34, 1942, 17.

⁴³ Pius XII, *Orędzie radiowe z dnia 24.08.1939 r.*, AAS 31, 1939, 334.

⁴⁴ PT 113.

mowej i wreszcie dokonania przez wszystkich odpowiedniego rozbrojenia na podstawie układów, z zachowaniem skutecznych gwarancji wzajemnych⁴⁵.

Podobne stanowisko wyraziła Konstytucja *Gaudium et Spes* Soboru Watykańskiego II, która zauważa, że gromadzenie broni w celu utrzymania pokoju na zasadzie odstraszenia ewentualnego agresora nie jest bezpieczną drogą do utrzymania pokoju. Natomiast równowaga sił zbudowana na nieustannym wyścigu zbrojeń nie jest ani pokojem pewnym, ani prawdziwym. Wyścig zbrojeń zdaniem Konstytucji stał się najgroźniejszą plagą ludzkości, a równocześnie nieznośną i dotkliwą krzywdą dla ubogich⁴⁶.

Gaudium et Spes szczególne niebezpieczeństwo współczesnej wojny uważa w posiadaniu nowoczesnych naukowo rodzajów broni, które to stwarzają niejako okazję do dokonywania zbrodni⁴⁷.

Kolejny papież Paweł VI również negatywnie ocenił system równowagi strachu, która jest iluzją koncepcji opierania pokoju na sile zabójczych broni. Na forum ONZ 4 października 1965 r. apelował o wypuszczenie z rąk broni ofensywnej, o generalny zwrot w poszukiwaniu gwarancji pokojowych w kierunku wzajemnego zaufania⁴⁸.

Szczególną krytykę systemu odstraszenia zawiera dokument Stolicy Apostolskiej „*Stolica Apostolska a rozbrojenie*”, przygotowany w odpowiedzi na apel Zgromadzenia Ogólnego ONZ z 12 grudnia 1975 r. dokument podaje krytyce wyścig zbrojeń i istniejący system bezpieczeństwa. W dokumencie jest mowa o odstraszaniu jako filarze fałszywego pokoju. Nie wystarczy już tylko zamrożenie istniejącego arsenału, lecz trzeba rozpocząć redukcje zbrojeń, ponieważ przyczynia się ona do zmniejszenia strachu i sprzyja poszanowaniu praw jako pierwszego kroku do rozbrojenia⁴⁹.

Jan Paweł II podobnie jak poprzednicy negatywnie oceniał doktrynę odstraszenia i wyścigu zbrojeń. W swojej pierwszej encyklice *Redemptor Hominis* podkreśla niewspółmierność wydatków na gigantyczne zbrojenia i na likwidację obszarów nędzy i głodu w świecie. Uważa, że niepoahamowany wyścig zbrojeń i zawarte w nim nieobliczalny potencjał śmierci są źródłem lęku współczesnego człowieka⁵⁰. Nieustający wyścig zbrojeń to ciągle przygotowanie się do wojny. Takie przygotowania świadczą o gotowości do

---

⁴⁵ Por. Tamże, 112.

⁴⁶ KDK 81.

⁴⁷ Por. KDK 80.

⁴⁸ Por. Paweł VI, *Przeciwstawiamy przemocy silny i łagodny głos rozsądku*, w: Paweł VI, *Nauczanie społeczne, przemówienia i inne dokumenty 1974-1975*, Warszawa 1978, t. 2, s. 9.

⁴⁹ Por. *Stolica Apostolska a rozbrojenie*, „Chrześcijanin w Świecie”, 1978, nr 3-4, s. 227.

⁵⁰ Por. Jan Paweł II, *Redemptor Hominis*, 15. (dalej RH).

wojny, a gotowość oznacza możliwość jej wywołania⁵¹. Z przykrością stwierdza Jan Paweł II, że na razie „wyścig zbrojeń bierze [...] górę nad wielkimi zadaniami na rzecz pokoju [...]. Żywi sporadyczne konflikty i piętrza coraz groźniejsze niebezpieczeństwa”⁵².

Warto podkreślić, że w związku z doktryną odstraszenia konferencje episkopatów wielu krajów, w tym polski wystosowała liczne dokumenty poświęcone sprawom pokoju i rozbrojenia⁵³.

Według dokumentu Soboru Watykańskiego II *Gaudium et Spes*, budowanie pokoju opiera się przede wszystkim na przeciwdziałaniu wyścigu zbrojeń, który określany jest jako najgroźniejsza plaga ludzkości, która prowadzi do krzywdy ubogich. Wypływa to z dwóch głównych motywów:

- nie tylko nie usuwa on prawdziwych przyczyn wojny, ale podsycając wzajemną nieufność między narodami stwarza pokusę wykorzystania nagromadzonych środków walki i zwiększa jej ryzyko,
- trwoni ogromne zasoby materialne, które mogłyby zaradzić wielu niedostatkom ludzi na całym świecie.

Konstytucja stwierdza, że wyścig zbrojeń do którego ucieka się dość dużo narodów, nie jest drogą bezpieczną do utrzymania trwałego pokoju. Wynika ona z zasady tzw. równowagi sił, która nie jest pewnym ani prawdziwym pokojem⁵⁴.

Konstytucja formułuje poszczególne etapy budowania pokoju, której etapem docelowym jest całkowity zakaz wszelkiej⁵⁵.

Paweł VI powołuje Komisję „*Iustitia et Pax*”, której status prawny został nadany w *Motu proprio Catholicam Christi Ecclesiam* z 6 stycznia 1967 r.⁵⁶ komisja zwana przez niektórych „papiaska ONZ” przygotowała liczne dokumenty poświęcone temu zagadnieniu. Przykładowo w dokumencie „Sprawiedliwość w świecie” Komisja zwraca uwagę na wyścig zbrojeń, pochłaniający istotną część produkcji państw zaangażowanych w zbrojenia, która mogłaby być użyta na cele konstruktywne⁵⁷. Natomiast w dokumencie

---

⁵¹ Por. Jan Paweł II, *Na forum pokoju i sprawiedliwości. Orędzie do Organizatorów Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku* 2.10.1979, w: Jan Paweł II, *Nauczanie Społeczne* 1980, s. 315.

⁵² Jan Paweł II, *Pamięć o przeszłości oznacza zaangażowanie w przyszłość. Przed pomnikiem pokoju w Hiroszimie* 25.02.1981, w: tenże, *Nauczanie społeczne* 1981, Warszawa 1984, s. 375.

⁵³ Zbiór dokumentów znajduje się w: *Magistro di pace*, Roma 1984. Stanowisko polskiego episkopatu wyjaśnia J. Kądziela, *Kościół w Polsce wobec zagadnienia pokoju*, „Życie Katolickie”. 1985, nr 6, s. 59-72.

⁵⁴ KDK 81.

⁵⁵ KDK 82.

⁵⁶ Paweł VI, *Motu Prpprio „Iustitiam et pacem”*, „Chrześcijanin w świecie”, 1977, nr 2, s. 1-4.

⁵⁷ Por. J. Majka, *Sprawiedliwość w świecie – propozycja na Synod Biskupów*, „Tygodnik Powszechny”, 1971, nr 38.

„O sprawiedliwości w świecie” Synod Biskupów stwierdził, że wyścig zbrojeń to największe zagrożenie dla pokoju, a zbrojenia nuklearne jako działania niosące groźbę zniszczenia wszelkiego życia na ziemi⁵⁸.

„Trzeba rozbroić dusze, jeśli chcemy skutecznie powstrzymać wyścig zbrojeń, godzących w ciało. Trzeba dostarczyć pokojowi, to znaczy wszystkim ludziom, duchowych źródeł wspólnego sposobu myślenia i kochania”.⁵⁹

Papież Benedykt XVI w obliczu współczesnych zagrożeń, które czyhają na człowieka zauważył, że „Ludzkość nie może poddawać się negatywnej sile egoizmu i przemocy; nie powinna przyzwyczajać się do konfliktów, które niosą z sobą ofiary i stanowią zagrożenie dla przyszłości narodów. W obliczu groźnych napięć chwili obecnej, a zwłaszcza w obliczu dyskryminacji, nadużyć i różnych form nietolerancji religijnej, które dziś w sposób szczególny godzą w chrześcijan raz jeszcze usilnie apeluję, aby nie ulegać zniechęceniu i rezygnacji⁶⁰.

IV. Powszechne i całkowite rozbrojenie jako bezpośrednia droga do pokoju

Powszechne rozbrojenie widziane oczyma Piusa XII to lekarstwo na wyścig zbrojeń, do którego papież zachęcał jeszcze przed radziecką *Deklaracją o powszechnym i całkowitym rozbrojeniu* przedstawioną 18 września 1959 r. Zgromadzeniu Ogólnemu ONZ. Program rozbrojeniowy zawarty w przemówieniu Bożonarodzeniowym z 1955 r. składał się z trzech elementów: 1) rezygnacji z prób z Bronia atomową; 2) rezygnacji z jej użycia; 3) powszechnej kontroli zbrojeń⁶¹.

W kolejnym orędziu z 23 grudnia 1956 r. papież wiązał duże nadzieje w instytucjonalnym zabezpieczeniu trwałego pokoju i rozbrojenia. Dlatego też wyrażał pragnienie wzrostu znaczenia ONZ, która to instytucja miała zwiększyć efektywność rozbrojenia⁶². ONZ już w jednej z pierwszych rezolucji z 14 grudnia 1946 r. opartej na postanowieniu artykułu 11 Karty NZ uznała jednomyślnie konieczność szybkiego uregulowania i redukcji zbrojeń

⁵⁸ Dokument Synodu Biskupów, Rzym 1971. *Sprawiedliwość w świecie*, „Chrześcijanin w świecie”, 1972, nr 3, s. 105.

⁵⁹ Paweł VI, *Pojednanie droga do pokoju. Orędzie na VIII Światowy Dzień Pokoju 1975*, w: *Orędzia...*, s. 77.

⁶⁰ Por. Benedykt XVI, *Sprawiedliwy i pokojowy ład społeczny w świecie jest możliwy i nieodzowny. Msza św. w uroczystość Świętej Bożej Rodzicielki Maryi dnia 1 I 2011 r.*, *L'Osservatore Romano* (2/2011).

⁶¹ Por. J. Kądziela, *Badania nad pokojem*, Warszawa 1974, s. 123.

⁶² Por. R. Rajewski, *Stolica Apostolska...*, s. 72-73.

i sił zbrojnych. Również w listopadzie 1959 r. w oparciu o radziecką *Deklarację o powszechnym i całkowitym rozbrojeniu* z 1959 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło rezolucję w sprawie powszechnego i całkowitego rozbrojenia⁶³. 20 grudnia 1961 r. na podstawie negocjacji radziecko-amerykańskich poprzez rezolucję 1722/XVI ustalono zasady rozbrojenia. Zakładają one między innymi powszechność (dążenie do objęcia porozumieniami rozbrojeniowymi jak największej ilości państw) oraz całkowitość (dążenie do całkowitej eliminacji sił zbrojnych i uzbrojenia z wyjątkiem sił porządkowych) i ścisłą kontrolę⁶⁴.

ONZ ze względu na swój uniwersalny charakter staje się bardziej kuźnią myśli niż form rokowań rozbrojeniowych. Nie uznaje za cel sam w sobie powszechnego i całkowitego rozbrojenia. Co prawda rezolucje Zgromadzenia Ogólnego bezpośrednio nie zmieniały prawa międzynarodowego, to chociaż nakreśliły program rozwoju prawa w dziedzinie rozbrojenia.

Na postępowanie ONZ poprzez wpływ nauczania i moralnego wsparcia miał Pius XII, który wbrew opiniom bardzo wcześniej zaangażował Stolicę Apostolską w sprawę powojennego ładu pokojowego. Niektórzy przypisują papieżowi w pewnym sensie prekursorstwo w nowoczesnym stylu myślenia o rozbrojeniu.

Jan XXIII szansę rozbrojenia widzi w odstąpieniu od systemu bezpieczeństwa opartego na równowadze strachu. Domaga się wręcz, aby zaprzestać współzawodnictwa w rozbudowie arsenału wojennego. Dopiero wówczas rozpoczęłaby się droga do rozbrojenia. Kolejnym krokiem powinna być wzajemna redukcja uzbrojenia poszczególnych państw⁶⁵.

Konstytucja Duszpasterska o Kościele *Gaudium et Spes* Soboru Watykańskiego II bezpośrednio nie mówi o powszechnym i całkowitym rozbrojeniu. Dokonuje analizy wojny totalnej i wyścigu zbrojeń. Sobór widzi konieczność całkowitego zakazu wojen, co powinno być celem wszystkich narodów. Albowiem „usiłnie trzeba się starać, aby wszystkimi siłami przygotować czas, kiedy za zgodą narodów będzie można zakazać wszelkiej wojny”⁶⁶. Zdaniem *Gaudium et Spes* poświęcony czas należy poświęcić na badanie środków bardziej zdolnych budowaniu systemu bezpieczeństwa niż równowagi zbrojeń.

---

⁶³ Por. A. Topik, *Bezpieczeństwo międzynarodowe a rozbrojenie*, Warszawa 1970, s. 32-34.

⁶⁴ Por. W. Multan, *Rozbrojenie w Karcie i działalności ONZ*, „Sprawy Międzynarodowe”, 1985, nr 10, s. 42-43.

⁶⁵ Por. PT 111-112.

⁶⁶ KDK 82.

Pontyfikat Pawła VI przebiegał wokół dwóch postaw w kwestiach pokoju. Pierwsza „profetyczna” polegała na potępieniu broni nuklearnej i zasady równowagi strach, druga „pastoralna” była realistyczną oceną sytuacji międzynarodowej. Papież podkreślał, że pierwszym i koniecznym krokiem jest redukcja zbrojeń: „trzeba poszukiwać wzajemnego zmniejszenia zasobów wojennych, tak by nie naruszać istniejącej równowagi, osłabiając w ten sposób możliwość odwoływania się do siły i zmniejszając ogromne wydatki zbrojeniowe. Taka wydaje się być droga realizmu politycznego”⁶⁷.

Pokój zdaniem papieża jest darem Boga i zarazem projektem do wykonania, który nigdy nie jest w pełni zrealizowany. Społeczeństwo pojednane z Bogiem jest bliższe pokoiu, który nie jest po prostu brakiem wojny, nie jest wyłącznie owocem dominacji zbrojnej czy ekonomicznej, ani też podstępnych zabiegów albo zręcznych manipulacji. Pokój jest natomiast rezultatem procesu oczyszczenia i uszlachetnienia kulturalnego, moralnego i duchowego każdego człowieka i narodu, w którym godność człowieka jest w pełni szanowana. Zachęcam wszystkich, którzy pragną stać się budowniczymi pokoju, a zwłaszcza ludzi młodych, do wsłuchiwania się w swój wewnętrzny głos, by znaleźć w Bogu stały punkt odniesienia dla zyskania autentycznej wolności; niewyczerpaną siłę, pozwalającą kierować światem z nowym duchem, tak by nie popełniać na nowo błędów z przeszłości. Przy obchodach kolejnych Światowych Dni Pokoju potwierdził, że rozbrojenie powinno być powszechne i posiadające charakter moralnego zobowiązania: „Przed wszystkim trzeba dać pokojowi inną broń niż ta, która służy zabijaniu i zagładzie ludzkości. Potrzebna jest nade wszystko broń moralna, która daje moc i prestiż prawu międzynarodowemu; po pierwsze przestrzeżenie paktów”⁶⁸.

Podobnego zdania był Jan Paweł II, według którego rozbrojenie powszechne ma charakter moralnego zobowiązania dla świata. Papież wskazuje, że Stolica Apostolska domaga się co najmniej wzajemnej i dającej się sprawdzić redukcji zbrojeń, która stałaby się pierwszym krokiem do zapewnienia państwom niepodległości, wolności i bezpieczeństwa. Redukcji zbrojeń powinna towarzyszyć odnowa etyczna, który to kryzys etyczny leży u podstaw wyścigu zbrojeń. Albowiem jak uważa papież: „Odwrócenie obecnej tendencji do wyścigu zbrojeń zawiera [...] w sobie równoległą walkę na dwóch frontach: z jednej strony [...] walkę rządów [...] o zmniejszenie zbrojeń, z drugiej strony walkę bardziej cierpliwą, lecz nie mniej istotną, prowadzona na płaszczyźnie sumień narodów, o etyczną sprawę zagrożenia

---

⁶⁷ KDK 82.

⁶⁸ Paweł VI, *Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1976 r.*: ASS 67 (1975), 668.

rodzącego przemoc z nierównościami materialnymi, moralnymi i duchowymi naszego świata”⁶⁹.

Stolica Apostolska w swoim nauczaniu popierała ideę objęcia rokowań rozbrojeniowych do wszystkich rodzajów broni, widziała również negatywny wpływ zbrojeń konwencjonalnych na rozwój Trzeciego Świata. Wydatki na zbrojenia konwencjonalne rujną gospodarki krajów Trzeciego Świata i zdaniem Stolicy Apostolskiej stanowią główną przeszkodę dla rozwojów tych krajów. Jan Paweł II w orędziu do II Sesji Rozbrojeniowej ONZ w 1982 r. zwrócił uwagę, że „obecna ewolucja wydaje się prowadzić do rosnącej współzależności typów zbrojeń. Jak w tych warunkach przyjąć równomierłą redukcję, jeśli negocjacje nie obejmują całości uzbrojenia? [...] Negocjacje na temat rozbrojenia nie mogą być kompletne, jeśli mają przemilczać fakt, że 80% wydatków na zbrojenia przeznacza się na broń konwencjonalną”⁷⁰.

Kard. Angelo Sodano jako przedstawiciel Stolicy Apostolskiej, Sekretarz Stanu podczas wystąpienia na forum ONZ, które odbyło się w Nowym Jorku 8 września 2000 r. podkreślił podstawowe zadanie jakim jest utrzymanie i umacnianie pokoju w świecie. „Wobec licznych konfliktów, zwłaszcza wojen domowych i etnicznych, ONZ ma obowiązek interweniować w ustalony sposób w celu przywrócenia pokoju. Aby gasić wszelkie konflikty Organizacja powinna rozwijać swoje kompetencje w zakresie dyplomacji prewencyjnej. Stolica Apostolska ze swojej strony zapewnia poparcie działań na rzecz pokoju, m.in. te, które mają umocnić poszanowanie prawa międzynarodowego i ograniczyć zbrojenia. Kolejnym zadaniem ONZ jest wspomaganie rozwoju o właściwym znaczeniu. To pojęcie jest znaczeniem globalnym, a jego celem jest służenie dobru i godności człowieka pojmowanego jako całość. Środki, które temu służą, można określić jednym słowem: solidarność”⁷¹.

Kolejne przemówienia na posiedzeniu Rady Bezpieczeństwa ONZ wygłosił 19 lutego 2003 r. abp Celestino Migliore obecnie Nuncjusz Apostolski w Polsce na temat rozwiązywania konfliktów środkami dyplomatycznymi kwestii wojny w Iraku. Abp Migliore podkreślał, że Stolica Apostolska bacznie śledzi rozwój wydarzeń na świecie i wyraża swe poparcie dla wysiłków podejmowanych przez wspólnotę międzynarodową w celu zażegnania kryzysu zgodnie z normami prawa międzynarodowego. Przykładem poparcia było zachowanie papieża Jana Pawła II, który postanowił wysłać

---

⁶⁹ Jan Paweł II, *Rozbrojenie. Orędzie do uczestników sesji specjalnej ONZ w sprawie rozbrojenia* 7.06.1982, w: tenże, *Nauczanie społeczne 1982*, Warszawa 1985, s. 156.

⁷⁰ Tamże, s. 153-154.

⁷¹ Por. Kard. Angelo Sodano, *Trzeba nadal służyć dobru ludzkości. Wystąpienie na forum ONZ dnia 8 IX 2000 r.*, „L'Osservatore Romano” (3/2001).

do Bagdadu swego specjalnego wysłannika, aby spotkał się z prezydentem Saddamem Husajnem i wręczył mu przesłanie papieskie, zawierające między innymi wezwanie do faktycznego i szczerego podporządkowania się słusznym rezolucjom ONZ⁷².

Natomiast na 59. Zgromadzeniu Ogólnym ONZ 7 października 2004 r., wystąpił z tematem „Powszechnego i całkowitego rozbrojenia”. W swoim przemówieniu stwierdził, że dzisiejszym zagrożeniem pokoju jest strach wzbudzany, którego przejawem jest wzrost globalnych wydatków na cele wojskowe. W 2003 r. osiągnęły one kwotę 956 mld dolarów, czyli zwiększyły się o 11% w stosunku do r. 2002 oraz o 18% w stosunku do r. 2001. Wydatki na te cele, które w tym roku przekroczą kwotę 1 biliona dolarów, wkrótce przewyższą nawet rekordowe sumy wydawane w okresie zimnej wojny. Wiele państw zwiększa wydatki na zbrojenia w przekonaniu, że rozbudowanie arsenałów zapewnia bezpieczeństwo. Takie myślenie powoduje przeciwnie działanie na rzecz bezpieczeństwa a wręcz jednoznacznie nas go pozbawia. Skutkiem nadmiernych wydatków na narzędzia śmierci jak uważa abp Migliore jest zaniedbanie takich dziedzin jak oświata, opieki zdrowotnej i budownictwa mieszkaniowego⁷³.

W kolejnym przemówieniu stwierdził, że najwyższe zaniepokojenie budzi rozprzestrzenianie się broni konwencjonalnej, zwłaszcza podczas aktualnych konfliktów w Afryce. Jest zadania, że: „ONZ oraz państwa członkowskie muszą wspierać działania na rzecz całkowitego rozbrojenia, demobilizacji i reintegracji w Afryce oraz wszędzie tam, gdzie zachodzi konieczność podjęcia takich działań”. Zauważa, że „Od czasu podpisania Traktatu w 1968 r. nadal trwa konflikt pomiędzy państwami, które posiadają broń jądrową, a państwami nie dysponującymi tą bronią. Państwa, które nie posiadają broni jądrowej, lecz podpisały Traktat o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej, nie powinny się przyczyniać do rozprzestrzeniania broni jądrowej, zaś państwa posiadające tę broń winny przystąpić do negocjacji zmierzających do likwidacji swoich arsenałów jądrowych”⁷⁴.

Według Stolicy Apostolskiej proces całkowitego i powszechnego rozbrojenia, który trzeba traktować postulatywnie powinien posiadać następujące cechy:

---

⁷² Por. Abp Celestino Migliore, *O rozwiązanie konfliktu środkami dyplomatycznymi. Przemówienie abpa Celestina Migliorego na posiedzeniu Rady Bezpieczeństwa ONZ dnia 19 II 2003 r.*, „L'Osservatore Romano” (4/2003)

⁷³ Por. Abp Celestino Migliore, *Całkowite rozbrojenie drogą do pokoju. Wystąpienie abpa Celestina Migliore na 59. Zgromadzeniu Ogólnym ONZ dnia 7 X 2004.*, „L'Osservatore Romano” (3/2005).

⁷⁴ Tamże.

- rozbrojenie powinno być zrealizowane stopniowo. Traktując powszechne rozbrojenie jako cel i długotrwały proces,
- rozbrojenie powinno być kontrolowane i obwarowane skutecznymi gwarancjami,
- rozbrojenie powinno zakładać równość w odniesieniu do poszczególnych państw,
- rozbrojenie militarne powinno być poprzedzone „rozbrojeniem dusz”,
- należy doprowadzić do zmiany systemu bezpieczeństwa opartego na równowadze strachu przez zastąpienie go systemem opartym na wzajemnym zaufaniu.

Powyższe zasady rozbrojeniowe powinny doprowadzić do następujących rezultatów:

- do efektywnej redukcji zbrojeń,
- do eliminacji broni nuklearnej, biologicznej, chemicznej i radiologicznej,
- do redukcji wydatków zbrojeniowych – w tym także na badania naukowe prowadzonych dla celów militarnych i przekazania zaoszczędzonych w ten sposób funduszy na potrzeby społeczeństw, a w szczególności na rozwój krajów Trzeciego Świata,
- do ograniczenia handlu bronią, który jest zmorem szczególnie dla państw Trzeciego Świata,
- do zapewnienia wykluczenia broni nuklearnej na określonych przestrzeniach, także w kosmosie,
- do połączenia rozbrojenia z koniecznością budowania wspólnoty międzynarodowej (*familia humana*)

Osiągnięcie powyższych celów zdaniem Stolicy Apostolskiej wymaga kontynuowania dotychczasowych i tworzenia nowych negocjacji i porozumień rozbrojeniowych. Rozmowy takie są nieuniknioną koniecznością i powinny być oparte na dialogu⁷⁵.

Zakończenie

Celem niniejszego artykułu było dostrzeżenie zakresu i mocy działania wyścigu zbrojeń, jak również przedstawienie działania Stolicy Apostolskiej, która podejmuje po dzień dzisiejszy działania mające stworzyć swoisty program rozbrojeniowy. Fundamentem i podstawą takiego programu są wydarzenia związane już z pontyfikatem papieża Piusa XII. Poszczególni papieże

⁷⁵ Por. R. Rajcecki, *Stolica Apostolska...*, s. 79-80.

opierali doktrynę pokoju na trzech zasadach na rzecz pokoju, czyli: zachowania, zabezpieczenia i budowania pokoju. Papieże w swoim nauczaniu zmierzali do zwalczania przyczyn wojen przez budowanie nowego, sprawiedliwego ładu międzynarodowego.

W kwestii rozbrojenia Stolica Apostolska widziała jedyny rozsądny i skuteczny sposób przeciwko zagrożeniu ludzkości wybuchem broni nuklearnej. Stolica Apostolska jednoznacznie potępia wojnę jako środek rozstrzygnięcia sporów międzynarodowych. Drogę wyjścia z kryzysu, w jaki popadł świat należy szukać w długotrwałym procesie rozbrojeniowym, który powinien ostatecznie prowadzić do powszechnego i całkowitego rozbrojenia. Sukces takiego procesu zależy od ukształtowania pokojowej społeczności ogólnoswiatowej. Podstawą takiego „programu rozbrojeniowego” jest przede wszystkim dialog, który stanowi integralny składnik instytucjonalizacji pokoju. Taki program uzupełnia koncepcja rozbrojenia dla rozwoju i idea „rozbrojenia dusz”⁷⁶.

Postawa i zaangażowanie Stolicy Apostolskiej w procesie porozumień, rokowań i inicjatyw rozbrojeniowych jest sygnałem zmierzającym do rozbrojenia. Pomimo, iż nie zawsze głos ten był brany pod uwagę, to jednak rola sumienia narodów jaką pełni Stolica Apostolska jest ważnym aspektem w dziele budowania pokoju. Współczesnym sukcesem Stolicy Apostolskiej stanowi istotne osiągnięcie w dziedzinie rozbrojenia i międzynarodowego prawa humanitarnego, jest m.in. ratyfikacja Konwencji o broni kasetowej, która została przyjęta w Dublinie 30 maja 2008 r. po Konwencji Ottawskiej w 1998 r. wprowadza zakaz produkcji, składowania, przekazywania komukolwiek i używania większości istniejących rodzajów broni kasetowej oraz wszystkich tych, które do tej pory były stosowane⁷⁷.

Doktryna pokoju oparta na chrześcijaństwie rozpoczęta przez Jezusa Chrystusa do dnia dzisiejszego jest motywacją do postępowania, albowiem „Błogosławieni, którzy wprowadzają pokój, albowiem oni będą nazwani synami Bożymi”⁷⁸. Już za czasów papieża Piusa XII pokój stał się wartością egzystencjalną dla całej ludzkości. Stolica Apostolska w poszukiwaniu dróg wyjścia z wojny rozpoczęła dialog ponadsystemowy i ponadświatopoglądowy. Kolejny papież Jan XXIII w swojej koncepcji pokoju nawiązując do definicji Augustyńskiej, która podejmowali Benedykt XV i Pius XII nadał jej

---

⁷⁶ Por. Tamże, s. 175-177.

⁷⁷ Konwencja została podpisana przez 88 państw, a ratyfikowały ją, oprócz Stolicy Apostolskiej, Norwegia, Irlandia i Sierra Leone. Por. *Przemówienie abpa Dominique’a Mambertiego*, „L'Osservatore Romano” 2/2009.

⁷⁸ Mt 5,9

wymiar dynamiczny⁷⁹. Potwierdzeniem encykliki *Pacem in Terris* stał się dokument Soboru Watykańskiego II *Gaudium et Spes* w którym pokój traktowano jako owoc porządku nadanego społeczeństwu ludzkiemu przez jego Boskiego Założyciela. Taki pokój należy ciągle budować i opierać na poszanowaniu innych ludzi i narodów⁸⁰.

Paweł VI prawdziwy pokój opiera na budowaniu nowej koncepcji człowieka, którą powinna być oparta na zasadzie sprawiedliwości⁸¹. Naukę papieża kontynuuje Jan Paweł II który twierdził, że prawdziwy pokój może być zbudowany na sprawiedliwości i godności osoby ludzkiej. Jednocześnie podkreślał, że pokój jest darem Boga i jest darem dla człowieka⁸². Rolę daru Boga dla człowieka podkreśla również współczesny nam Ojciec Święty Benedykt XVI, który zauważa, że pokój jest rezultatem wysiłków ludzi dobrej woli, instytucji krajowych i międzynarodowych, Pokój jest niezbędnym warunkiem życia godnego osoby ludzkiej i społeczeństwa⁸³.

W związku z powyższymi zachętami do pokoju jedyną drogą do jego osiągnięcia jest powszechne i całkowite rozbrojenie. Każdy system oparty na zasadzie odstraszenia potęguje nieustanną groźbę zastosowania przemocy. Stosowany system kontroli zbrojeń uważany jest za perwersję rozbrojenia, ponieważ ogranicza się tylko do łagodzenia zbrojeń a nie wpływa na ich strukturalne przewyżczenie⁸⁴. Takie podejście popierają poszczególni papieże, którzy apelowali nawet do ludzi nauki, aby przy ujarzmianiu energii atomowej kierowali się szlachetną postawą w służbie człowiekowi⁸⁵.

Doktrynę „równowagi strachu” kategorycznie kwestionuje i potępia Encyklika *Pacem in Terris*. Albowiem rozbrojenie, aby było powszechne i całkowite, powinno dokonać się również w ludzkich sercach. Jan XXIII stwierdził, że „prawdziwy i trwały pokój między narodami musi opierać się nie na równowadze sił zbrojnych, ale jedynie na wzajemnym zaufaniu”⁸⁶. Szansę rozbrojenia widzi w odstąpieniu od systemu bezpieczeństwa oparte go na równowadze strachu. Domaga się wręcz, aby zaprzestać współzawodnictwa w rozbudowie arsenału wojennego.

---

⁷⁹ Por. J. Zabłocki, *Kościół i świat współczesny*, Warszawa 1986, s. 34.

⁸⁰ Por. KDK 78.

⁸¹ Paweł VI, *Szczera wola sprawiedliwości urzeczywistni prawdziwy pokój. Orędzie na V Światowy Dzień Pokoju 1972 r.*, w: *Orędzie...*, s. 49.

⁸² Por. RH 15-17.

⁸³ Benedykt XVI, Pokój jest warunkiem godnego życia. Homilia Benedykta XVI wygłoszona podczas Mszy św. na zakończenie Synodu dnia 24 X 2010, „L'Osservatore Romano” (12/2010).

⁸⁴ Por. J. Kądziała, *Badania nad pokojem*, Warszawa 1974, s. 118, 121.

⁸⁵ Por. R. Rajecki, *Stolica Apostolska...*, s. 54.

⁸⁶ PT 113.

Podobne stanowisko wyraziła Konstytucja *Gaudium et Spes* Soboru Watykańskiego II, która zauważa, że gromadzenie broni w celu utrzymania pokoju na zasadzie odstraszania ewentualnego agresora nie jest bezpieczną drogą do utrzymania pokoju⁸⁷. Podobnej oceny systemu równowagi strachu dokonał Paweł VI, zdaniem którego jest ona iluzją koncepcji opierania pokoju na sile zabójczych broni. Szczególną krytykę systemu odstraszania zawiera dokument Stolicy Apostolskiej „*Stolica Apostolska a rozbrojenie*”, w której jest mowa o odstraszaniu jako filarze fałszywego pokoju⁸⁸.

Nauczanie Jana Pawła II opierało się na ukazaniu, że niepohamowany wyścig zbrojeń i zawarte w nim nieobliczalny potencjał śmierci są źródłem lęku współczesnego człowieka. Dlatego też nieustający wyścig zbrojeń jest ciągłym przygotowaniem się do wojny. Zauważa również, że jednoczesnej redukcji zbrojeń powinna towarzyszyć odnowa etyczna, której kryzys leży u podstaw wyścigu zbrojeń⁸⁹.

Podsumowując ocenę wyścigu zbrojeń i doktryny odstraszania warto zwrócić uwagę na wykład sekretarza stanu Stolicy Apostolskiej kardynała Agostina Casaroli, który został wygłoszony na Uniwersytecie Jezuitów w San Francisco 18 listopada 1983 r. Kardynał zwracał uwagę na możliwości, jakie rodzą się w sytuacji przejścia od doktryny odstraszania do czynnego użycia broni nuklearnej. Kardynał zadaje pytanie jak powinno się zachować w przypadku ataku przy użyciu broni ABC. Albowiem możliwość użycia broni nuklearnej staje się bardziej prawdopodobne, gdy wzrasta napięcie i poczucie zagrożenia na świecie. Powyższe problemy są w kręgu zainteresowań i troski wielu osób i organizacji⁹⁰.

W Orędziu na tegoroczny Światowy Dzień Pokoju Benedykt XVI zwrócił uwagę na wielką rolę jaką pełnią wielkie religie, które mogą być ważnym czynnikiem jedności i pokoju dla rodziny ludzkiej. W październiku w 25. rocznicę Światowego Dnia Modlitwy o Pokój, uda się wraz z chrześcijańskimi braćmi różnych wyznań, przedstawiciele tradycji religijnych świata, aby upamiętnić ten historyczny gest Jana Pawła II. Papież na nowo odnowić zobowiązanie wierzących każdej religii do tego, aby własną wiarę religijną przeżywać jako służbę dla sprawy pokoju. Ten kto zmierza do Boga, nie może nie przekazywać pokoju, ten kto buduje pokój, nie może nie zbliżać się do Boga⁹¹.

---

⁸⁷ KDK 81.

⁸⁸ Por. *Stolica Apostolska a rozbrojenie*, „Chrześcijanin w Świecie”, 1978, nr 3-4, s. 227.

⁸⁹ Por. RH 15.

⁹⁰ Por. A. Casaroli, *Stolica Apostolska a pokój*, „Chrześcijanin w Świecie”, 1984, nr 6, s. 10.

⁹¹ Benedykt XVI, *Cały Kościół modli się do Boga o dar pokoju. Rozważanie przed modlitwą «Anioł Pański» dnia 1 I 2011*, „L'Osservatore Romano” (2/2011).

Niechaj dopełnieniem i puentą niniejszego referatu będą słowa Ojca Świętego Benedykta XVI wypowiedziane podczas rozważania przed modlitwą „Anioł Pański” w Castel Gandolfo dnia 29 lipca 2007 r.: „Zawieramy na nowo wstawiennictwu Matki Najświętszej naszą modlitwę o pokój, a szczególnie o to, by wiedza naukowa i techniczna była zawsze stosowana z poczuciem odpowiedzialności i dla wspólnego dobra, z pełnym poszanowaniem prawa międzynarodowego. Módlmy się, aby ludzie żyli w pokoju i wszyscy czuli się braćmi, dziećmi jednego Ojca: Boga”⁹².

---

⁹² Por. Benedykt XVI, *Nauka i technika w służbie wspólnego dobra. Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański” dnia 29 lipca — Castel Gandolfo*, „L'Osservatore Romano” (9/2007).